

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

הוצאת צוי מניעה

תיק ממונות מס' 107-תש"ס ותיקים אחרים

נושאי הדיונים

בתיק הראשון: הרב ר' כיהן כר"מ בישיבה של צד ב' במשך קרוב לשנה. נודע לו שמנהלי הישיבה מתכננים לפטר אותו ממשרתו על רקע חילוקי דעות, ולטענתו אין בסיס הלכתי לפטרו, והוא מבקש סעד בית הדין לצוות על צד ב' שלא יפטרוהו בטרם עמדם עמו לדין תורה בבית דין.

בית הדין נעתר לבקשה למרות שטרם נשמעו תשובות צד ב' בבית הדין, והזמין את הצדדים לדיון בתוך שבוע.

מנהלי הישיבה השיבו לבית הדין שהואיל והם נתבעים, זכותם לדון במקום שהם רוצים, והם רוצים לדון בבי"ד של הרב לנדא בבני ברק, ואין הם חייבים לדון בירושלים מכיון שהישיבה נמצאת בישוב ח'. התובע השיב שגם אם הישיבה אינה בירושלים, מ"מ גם בבני ברק היא אינה נמצאת, וע"כ אינו חייב ללכת לבי"ד בבני ברק. עוד הוא טוען שהעובדה שהוא זה שפתח את התיק בבית הדין, אין בה כדי להופכו לתובע ואותם לנתבעים. בתיק זה הוא הנתבע והם התובעים, מאחר והם מבקשים לפטרו ממשרתו, ופתיחת התיק נועדה כדי למנוע פיטוריו. הוא מוכן לדון עמם בבי"ד קרוב למקום הישיבה בבד"צ דקרית ספר.

בתיק השני תבע צד א' את צד ב' בבי"ד בב"ב ובקש לצוות על צד ב' לדון עמו בדי"ת ולהמנע מלפנות לערכאות בענין שבסכסוך שביניהם. צד ב' הודיע לבי"ד בב"ב שהואיל והמורשה שלו הוא תושב ירושלים רוצה הוא לדון בבי"ד בירושלים. ביה"ד בב"ב קבל את בקשת הצו מניעה, וצוה על צד ב' שלא לפנות לערכאות תוך שהוא מפנה את הצדדים למצוא בי"ד בירושלים שידון בסכסוך שביניהם. למרות הצו פנה צד ב' לערכאות, וצד א' פנה לבי"ד זה שידון בסכסוך שביניהם. צד ב' הודיע שאינו חייב לשמוע לצו בי"ד בב"ב מכיון שהודיע להם שברצונו לדון בירושלים.

בתיק השלישי הוצא צו עיקול ע"י זבל"א, והנתבעים מבקשים לדון בפני בי"ד פלוני או זבל"א פלוני, והתובע אינו מסכים לבוררים שהציעו הנתבעים אלא לאחרים, ומשהתארך הזמן ביקשו

הנתבעים מבי"ד אחר שבעיר להסיר את צו העיקול בטענה שהתמשכות הצו בלי גבול גורם להם נזק, והם גם התחייבו לקיים כל פסק שיפסקו להם הבי"ד.

בתיק הרביעי תבעו מורות את המרכז החינוכי שאצלו עבדו יותר מעשרים שנה. ביום 3.6.01 (כמה ימים לאחר תחילת החופש הגדול) קבלו - ביחד עם עוד מורות מאותו ביי"ס - מכתב פיטורין ע"י הדואר, בו נאמר שהפיטורין יחולו ביום 31.8.01, וסיבת הפיטורין היא "סגירת ביה"ס". בבירור נוסף שנעשה אח"כ נאמר להן שהבי"ס "נפתח מחדש" והכל חוזר לקדמותו. אך בסוף החופש, לפני שהפיטורין נכנסו לתוקף, קבלו טלפונים ממזכירה בלתי מזוהה שאין להן, לחזור לעבודה. המורות הגישו בקשה לצו מניעה נגד הנהלת המרכז החינוכי לעכב את חלות הפיטורין, וכן לאסור על הנתבעים לאייש את משרותיהן ע"י מורות אחרות.

בי"כ הנהלת המרכז החינוכי עו"ד מ. ינובסקי השיב לביה"ד במכתב, כי התביעה נגדם צריכה להיות רק בבי"ד רשמי, כך לפי החוק, והוא ביה"ד האיזורי. והוסיף שאינם חייבים להישמע לצוי בית דין שהוצאו שלא בפניהם.

בדיון שזומן מראש הופיע בי"כ התובעות טו"ר א. רוזנטל והסכים לדון עם הנתבעים בביה"ד האיזורי כבקשתם, למרות שהנימוק שהם כותבים במכתבם על כך ששם זה "בי"ד רשמי" ואילו ביי"ד זה אינו רשמי, אין לו כל נפקות כשמדובר בתביעה ממונית, ואדרבא, לדעת משפטן בכיר מבחינת החוק אין סמכות ואין רשות לבי"ד איזורי לדון בדיני ממונות. על טענת הנתבעים במכתבם שאין הם מחוייבים להישמע לצו המניעה של ביה"ד מכיון שהצו הוצא במעמד צד אחד, טוען בי"כ התובעות שזה בניגוד להלכה, וכבר נהגו בבתי הדין בישראל להוציא צוים למניעה במעמד צד אחד עד לדיון בין שני הצדדים, תוך שהם מזמינים את שני הצדדים לדיון דחוף כדי לשמוע את טענותיהם. בי"כ התובעות טוען שמרשתו הופיעה בביה"ס בתחילת הלימודים, אך לא הורשתה ללמד בכיתתה, ובמקומה הגיעה מורה אחרת. בכך למענתו הפרו הנתבעים את צו המניעה. הוא מבקש רשות מבית הדין לפנות לגדולי התורה שהם הסמכות התורנית של המרכז החינוכי, כדי להעמידם על חומרת המקרה.

פסק דין

א. צו המניעה שהוצא לבקשת צד א', הוצא כדין כדי להציל עשוק מיד עושקו. צו המניעה הונבל עד לבירור בביה"ד, והצדדים הוזמנו לדיון בתוך שבוע. אילו צד ב' היו נענים להזמנה והיו טוענים את טענותיהם נגד צד א', אם ביה"ד היה מקבלם, צו המניעה כבר היה מוסר. אך מכיון שצד ב' עומדים על דעתם שלא לדון בבית דין זה, צו המניעה בתוקפו עד להחלטה אחרת

של ביי"ד שידון בין הצדדים.

ב. עצם פתיחת תיק בבי"ד אינה הופכת את הנתבע לתובע.

ג. גם אם צד ב' היו נתבעים, בקשתם להסיר את צו המניעה שהוצא עליהם בבי"ד כמוה כתביעה, ואין זכותם לנרור את הצד השני לדון עמם בעיר אחרת.

ד. מומלץ לצדדים לדון בדחיפות בפני בית דין המוסכם על ידי שני הצדדים, או בפני זבלי"א. אם לא יגיעו הצדדים להסכם בענין מקום הדיון בתוך שבוע, ובית הדין יתרשם שצד א' עשה כל שביכולתו בענין, ידון בית הדין בבקשת צד א' להתיר לו לפנות לבית דין לעבודה.

ה. צד א' רשאי לפנות לבי"ד לעבודה כדי להוציא צו מניעה כנגד צד ב' עד לדיון בבי"ד כד"ת, או עד לדיון בבי"ד לעבודה לפי אישור בית הדין.

(-) שמואל חיים דומב

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

כללי צוי עיקול או מניעה הנהוגים בבית הדין

א. אם בא צד לבי"ד ומבקש לדון עם בעל דינו בד"ת, וטוען שעד מועד הדיון עלול להפסיד את כסף התביעה, או שעלול להינזק ע"י הצד השני, מקבלים את בקשתו ופוסקים צו עיקול או מניעה נגד הצד השני עד לדיון, באותו נושא שהתובע עלול להפסיד או להינזק, וזאת במעמד צד אחד ומבלי לשמוע טענות נגדיות, תוך כדי קביעת מועד לדיון בין הצדדים במועד קרוב ככל האפשר.

ב. צו עיקול או מניעה אינו מהווה פס"ד סופי, מה גם שהוצא במעמד צד אחד בלבד. הצו משמש ככלי עזר לבית הדין כדי למנוע הפסדים ונזקים למבקש עד למועד הדיון. לפיכך אין בית הדין מוציא צו עיקול או מניעה ללא קביעת מועד לדיון בין הצדדים, ומפקיע את הצו במקרה שהמבקש גורם להארכת הזמן בלי דיונים.

ג. כדי למנוע הפסד לצד השני כתוצאה מצו עיקול או מניעה במקרה של תביעה קנטרנית ושאין בה ממש, מחוייב המבקש להפקיד סכום כסף שישימש לפרעון הפסדים של הצד השני כתוצאה מצו העיקול או המניעה, אם יתברר שהתביעה היתה קנטרנית ומשוללת יסוד, ושלא כן נגרמו לו הפסדים מהצו.

ד. במקרים מסויימים מסיר בית הדין את הצו בטרם דיון: אם התברר לבית הדין כי בבקשה להוצאת הצו העלים המבקש מבית הדין פרטים חשובים בענין שיש בהם לשנות את התמונה; אם הצד השני חותם על כתב בוררות ומשליש בבית הדין את סכום התביעה, או מתחייב

להחזיר את המצב לקדמותו אם יפסוק כך בית הדין, ומבקש להסיר את הצו מכיון שגורם לו הפסדים מיותרים.

ה. אם לאחר הוצאת הצו ע"י בית הדין מבקש הצד השני לדון בבי"ד אחר, והמבקש מוכן לכך, הצו נשאר בתוקפו עד לדיון בין שני הצדדים בביה"ד שבקש הצד השני, בתנאי שהמבקש יפנה לאותו בי"ד בתוך ימים מוגבלים. אם המבקש לא פנה לביה"ד האחר באותם ימים שנקבעו, מפקיע בית הדין את הצו שנתן.

ו. אם עמד המבקש על זכותו לדון בבית דין זה על תוקפו של צו העיקול או המניעה, משום שלענין זה הצד המבקש להסיר את הצו דינו כתובע, גם אם בעיקר הדיון דינו כנתבע, נענה בית הדין לכך לפי הענין.

ז. הרכב של זבל"א שקבלו עליהם הצדדים יש לו תוקף של בי"ד גם לענין צו עיקול או מניעה. אבל זבל"א שבירר התובע לעצמו בלי הסכמת הנתבע אין לו תוקף של בי"ד, ואין לו כח לפסוק צו עיקול או מניעה.

השאלות לדיון

א. מהו מקור הסמכות של בית דין להוציא צו מניעה לפי בקשת צד אחד בלי לשמוע את הצד השני.

ב. צד שמבקש להסיר צו מניעה שהוציא עליו הצד שכנגד, האם זכותו לגרור את הדיון למקום שהוא חפץ בו, או שעליו לדון במקום שהוצא נגדו הצו.

ג. האם רשאית הנהלת ישיבה לעשות דין לעצמה ולפטר ר"מ, בלי לברר קודם בבית דין.

ד. האם מותר לפנות לערכאות כדי לחזק את צו המניעה של בית הדין, לאחר שהנתבעים הפרו את צו בית הדין.

ה. מהו מקור הסמכות של ביה"ד האיזורי לדון בדיני ממונות.

תשובה

א. כתב הרא"ש צ"ק פ"ק סי' ה: וכן מלאתי צ"ס הגאון ז"ל כתוב: דתקנתא דרצנן הוא, צאינש דמפסיד נכסיה, משום השבת אצידה. ולי נראה דלא לריכנא לתקנתא דרצנן אלא דין גמור הוא, שחייב אדם להליל עשוק מיד עושו ככל טלדקי דמלי למיעבד. וכ"כ צ"ס הרא"ש כלל לו סי' ד. וכתב צ"ס מהרש"ך ח"ג סי' נח שדן צ"ס א"ס כל בית דין רשאי לעכב או רק צ"ס מוחזק ומומחה, עפ"י מש"כ צ"ס מלוה ולוה

פ"ב ה"ד שהדיין יש לו לחתוך הדין לפי האמת אפילו חוץ מן הדין, שאין בכל צ"ד כח בזה אלא הוא צ"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות, ומסיק המהרש"ך דמ"מ האמת הוא שכל דיין או בית דין כגי לעכב אע"פ שלא יהיה כ"כ מוחזק ומומחה. ודייקו בפד"ר כרך ב עמ' 73 שגם דיין יחיד ראוי לעכב כדי להליל עשוק מיד עשוק, לפי שמעשה העיכוב אינו ככל מעשה צ"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מעשה עפ"י הלכה מיוחדת להליל עשוק מיד עשוק. ובשו"ת דברי חיים מלאנו ח"ב סי' ז כתב: מנהגנו לעקל אפ"י על טענה כל דהו.

וכיון שזו עיכוב אינו ככל מעשה צ"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מהלכה מיוחדת כדי להליל עשוק מיד עשוק, ע"כ ראוי הדיין - ואף חייב - להליל העשוק גם במעמד זד אחד בלבד, עד לצירור הדין בצ"ד.

ב. פסק הרמ"א בשו"ע סי' יד סעי' א: התובע נריך לילך אחר הנתבע אם הוא צעיר אחרת וכו', אלא"כ יכול לעכב מעותיו צעירו או נריך להודיע לנתבע ואז נריך לדון במקום שמעותיו שם. וכתב הסמ"ע ס"ק טו: פי' אלא"כ הדין נותן שקודם שירד עמו לדין יכול לעקל מעותיו, והיינו שידע התובע שאם לא יעקל מעות הנתבע יפזרם ולא יפרע לו או לא יוכל להציאו למשפט, וכיו"ב אלו כמ"ס צסי' עג, ולאחר שעקלם שם צדין אם ירנה הנתבע ליקח המעות נריך לירד עמו לדין שם במקום שנתעקלו. עכ"ל. ופסק הרמ"א צסי' עג סעי' י: ואם הנתבע מעיר אחרת ונראה לצ"ד שמן הראוי לעקל מעותיו של הנתבע אם הם צעיר התובע, נריך הנתבע לילך ולדון צעיר התובע להוציא מעותיו, אבל אם נראה לצ"ד שהנתבע זיית לו דינו צעירו ולא גברא אלמא הוא לא יעכבו לו מעותיו אע"פ שהם צעיר התובע, אלא ילך התובע אחר הנתבע. וכתב צחות יאיר סי' קנו, הוצא צפת"ס סי' יד ס"ק ג, דלאחר העיקול נעשה התובע נתבע לענין שרריך לילך אחר התובע. ועיי' באחרונים שאינו במפתח השות של אול"פ סי' יד אות ה ס"ק טז ויז (עמ' קעט).

לפיכך צנידון דידן שצית הדין נענה לבקשת זד א' לאסור על הנתבעים לפטרו לפני צירור צדין, אין זה בזכותו של זד צ' לגרור את הדיון לעיר אחרת, אלא עליו לדון באותו מקום שהוצא הלו נגדו. מה גם שצנידון דידן אחד המנהלים שבזד צ' מתגורר בירושלים כמו זד א', והישיבה נשואת התביעה נמלאת בישוב חשמונאים, ואף אחד מהלדדים ולא הישיבה נשואת התביעה, אינם נמלאים בצני צרק, ולכן אין זכותו של זד צ' לגרור את הדיון לצ"ב.

ג. פסק באגרות משה חו"מ ח"א סי' ו עפ"י סוגית הגמ' ריש המניח שגם סילוק פועל הוא ככל דינים לענין עביד דיכא לנפשיה, וכשאין הדין צרור ודאי אסור לעשות דין לעלמו, ואם עשה משמתין אותו, כמבואר בצ"ק ק"ז א ורמב"ם חובל ומזיק פ"ח ה"ה וטוש"ע חו"מ סי' שפח סעי' ה.

ואף צנידון דידן שלטענת זד א' הנהלת הישיבה מפטרת אותו בגלל סיבות שיש לה, והוא טוען שזכותו להמשיך ולכהן בישיבה, ומבקש לדון בענין צפני בית דין, הדין עמו, ואסור לישיבה לפטרו ללא צירור

צדין. ועל הנהלת הישיבה לליית לאיסור זה צין שהודיעו לה זה בית דין צירושלים או צי"ד צצ"ב, שהרי להלכה המפורשת אין גבולות, עיי פס"ד ירושלים כרך ד עמ' יד.

ד. צשו"ת מהרי"א ענזיל סי' נד פסק דאע"ג דלאו שפיר עבד לכתחילה צמה שהלך צערכאות ולא הזמינו לד"ת ולא נטל רשות מצ"ד, מ"מ מלד הדין א"ל לסלק העיקול עד שיקוב הדין ציניהם, דאין אותו עיקול צכלל עביד דינא לנפשי, ויעויין צמהרי"ק סי' קסא ענף א מ"ש. ע"כ.

על אחת כמה וכמה צנידון דידן שהתוצעת תצעה את תציעתה צצ"ד, ולאחר שהנתצעים הפרו את לו ציה"ד, ודאי זכותה לצקש רשות לפנות לכל מקום שתמלא לנכון כדי לכוף את הנתצעים להישמע ללו המניעה. שהרי אף צלא שהיה ניתן צענין לו מניעה צצ"ד, פסק האגרות משה הנ"ל דמשמתין אותן על מה שעשו צלי דין, כ"ש צנידון דידן שניתן צענין לו מניעה צצ"ד והנתצעים כתצו לצית הדין שאינם מחוייבים להישמע לו, דדינס כמי שלא ליית דינא דחייצין נידוי, עיי פס"ד ירושלים כרך ד עמ' יז, וצודאי שזכותה של התוצעת לצקש רשות לפנות לערכאות כדי להוליא נגדס לו מניעה.

ה. צפסקים וכתצים להגרי"א הרטוג חלק חו"מ סי' יא כתצ שאף אס אין לציה"ד האיזורי כח חוקי ממשלתי לדון בתציעות ממוניות, מ"מ יש לו את הכח עפ"י ד"ת להזדקק לכל תציעה ממונית גס מחון למסגרת של שטר הצוררות. החוק החילוני אינו מונע מצ"ד רצני להזמין צע"ד לפניו, ואס צאו צע"ד לפניו ונשמעה צפניהם תציעה ממונית אין החוק מונע אף צהעדר שטר צוררות, מלפסוק כדין התורה ומלדרוש מהנתצע מהצחינה הדתית המוסרית לקצל את פסק דינס עפ"י ד"ת. מה שיולא מהחוק הממשלתי הוא רק שאין לו כח כפיה צתוקף הממשלה מחון למסגרת ידועה. ע"כ. וכ"כ ציה"ד הגדול צערעור תשל"צ 9 צהרכצ הדיינים מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, הגר"צ זולטי ז"ל ויצלח"ט הגר"מ אליהו (פורסס צס' סדר הדין עמ' 169 הערה 34) צי"ד רצני צישראל יונק את שיפטו מכחה של תורה ודיניה... ואס כך הרי כל טענה על חוסר סמכות צמסגרת החוק אינה תופסת כאשר הצעיה היא צסמכות מכח התורה ליהודי שומר תו"מ. ואילו צפס"ד ציה"ד הגדול תיק מס' נד\000 מנדל נגד ח"ק חסד ואמת מיוס יא אד"א תשנ"ה (טרס פורסס), צהתיחס לסמכותס של צתיה"ד האיזוריים, נאמר: חצרי ציה"ד האיזורי לא נתמנו ע"י אנשי העיר, אלא ע"י הרשות השלטונית, כאשר מינויים היה מלכתחילה כדיינים סתס ומקומס צעיר פלונית נקצע צמסגרת שיצון פנימי ע"י נשיא ציה"ד הגדול ושר הדתות כאשר ניתן להעצירס לעיר אחרת צכל עת לפי החלטת שר הדתות ונשיא ציה"ד הגדול (סעיף 19 לחוק הדיינים). צנסיצות אלו אין לראות את הדיינים צצ"ד של העיר אלא כצ"ד מטעס הרשות השלטונית שמקומס מושצו צעיר מסוימת. ילויין כי קציעת איזורי השיפט אינה נוקשה, וניתנת לשינוי, ללא הסכמתס של אנשי העיר וגס של ציה"ד עצמו... ציה"ד צעיר המסוימת לא הוקס ע"י האצ"ד ולא ע"י עסקני העיר אלא ע"י המשרד לעניני דת והדיינים מונו ע"י ועדת המינויים עפ"י חוק הדיינים שממליצה צפני נשיא המדינה על מינויו. כלל וכלל לא נועדים ולא מתייעלים עס אנשי העיר וכו'. ע"כ.

עמדת היועמ"מ לממשלה היא שאין סמכות לבתה"ד האיזוריים לדון בנושאים אחרים מלבד אלו שהוענקו להם בחוק. ראה ס' סדר הדין עמ' 168-169 המלטט את דבריו: "גם ביה"ד האיזורי וגם ביה"ד הרבני הגדול הינם גופים המפעילים סמכויות שהעניק להם החוק... ולא מלאתי שהחוק מעניק סמכויות לבתי דין רבניים לדון בנושא התביעה...". במכתב הנהלת בתה"ד של משרד הדתות לצבור הדיונים מיום כו בכסלו תש"ס נכתב כי נליגיו נפגשו עם נליגי משרד המשפטים בענין סמכות השיפוט של בתה"ד בדיני ממונות כשני הלבדים הסכימו להתדיין בפני ביה"ד, ונליגי משרד המשפטים ברובם התנגדו לכך כשצפיהם טענות ונימוקים מנימוקים שונים. עוד כתב שם כי "גוף הפועל מכח חוק, מנוע מכח הוראות היוען המשפטי לממשלה, להתדיין בפני צורר - כל צורר".

ולאור פרשנות היועמ"מ וביה"ד הגדול הנ"ל שמעמדם של הדיונים האיזוריים הוא של דיונים מטעם השלטונות ואין להם דין של דיוני העיר, נמלא שעיר שיש בה רק ביה"ד איזורי ואין בה ביה"ד של העיר, עפ"י ד"ת נחשבת כעיר שאין בה ביה"ד קצוע. אך י"ל שאי משום הא לא איריא, כיון שפרשנות החוק ע"י היועמ"מ עלולה להשתנות, וכך גם הדעה שנפסקה בבית"ד הגדול אינה מוסכמת על כל הדיונים, וישנם הסבורים שדינם של בתי"ד האיזוריים כביה"ד של העיר בהם מכהנים, כמו דעת חברי ביה"ד בטבריה שעל החלטתם נסוב הדיון בבית"ד הגדול. ומעשים בכל יום שבעלי דין הנתבעים בבתי דין של העיר מבקשים לדון בבתי דין איזוריים מדין הלך אחר הנתבע, ודבר תימה הוא לומר שבעקבות עמדת היועמ"מ ודעת ביה"ד הגדול הנ"ל אין דין ללכת אחר הנתבע בבית"ד האיזורי משום שאינם ביה"ד של העיר. וי"ע.

על כל פנים, גם אם יש תוקף חוקי לפסקי דין בד"מ של הדיונים האיזוריים - בניגוד לעמדת היועמ"מ - ה"ז מתבסם על חוק הצוררות בלבד, וגם להלכה שיש להם כח לפסוק עפ"י ד"ת, מ"מ אין כוחם כביה"ד של העיר אלא רק כדיונים מטעם, וממילא אין להם כל עדיפות - לא בהלכה ולא בחוק - על פני ביה"ד לממונות שנוסד ע"י אנשי העיר וגדוליה, כמו ביה"ד זה, שמבחינת ד"ת יש לו דין של ביה"ד קצוע וחשוב, ע"י לעיל בפס"ד על מינוי אפטרופוס, ומבחינת החוק פסקי הדין שלו ניתנים לביצוע עפ"י חוק הצוררות, ואין נפ"מ אם הנתבע הוא אדם פרטי או מוסד לצורי, כמו בבית"ד הרביעי הנ"ל.